

Нагорна Людмила
к. вет. н., доцент кафедри ветсанекспертизи,
мікробіології, зоогігієни та безпеки і якості
продуктів тваринництва Сумського
національного аграрного університету

ПАРАЗИТИЧНІ ДВОКРИЛІ ЯК ФАКТОР НЕБЕЗПЕКИ У ПТАХІВНИЦТВІ

Для сучасного птахівництва одним з негативних чинників впливу на життєдіяльність поголів'я є наявність паразитичних літаючих комах. Нині відомо близько 900 тис. ідентифікованих видів комах, з яких до числа паразитичних належить близько 1 %. На сучасних об'єктах тваринництва наразі їх нараховується декілька сотень видів; за уточненими даними понад 250 видів є безпосередньо пов'язаними з продуктивними тваринами та птицею. Важливе ветеринарно-санітарне значення комах полягає в тому, що окрім відчутних економічних збитків, внаслідок недоотримання продукції, комахи є переносниками трансмісивних хвороб тварин та резервантами окремих збудників паразитарних захворювань [1, 2].

На об'єктах птахівництва виділяють літаючі та нелітаючі види шкідливих комах. Нелітаючі шкідливі комахи розвиваються та паразитують на птиці з різною інтенсивністю впродовж року, в той час як розвиток літаючих – припадає на весняно-літній період. Цикл розвитку як літаючих, так і нелітаючих комах в будь-якому разі залежить від кліматичних та погодних чинників навколишнього середовища [1-3].

На весняно-осінній період припадає пік активізації та інтенсивного розмноження популяцій представників ряду *Diptera* – мух. Ареал поширення вказаних комах територією України є повсюдним. Ветеринарне значення мають сім родів ряду *Diptera*. Близько 30 видів, представлених в агроєкосистемах на території України є небезпечними та потребують постійного комплексу заходів щодо регулювання їх чисельності [2, 4].

Мухи – це коротковусі круглошовні комахи ряду *Diptera*. Розвиток їх проходить з повним метаморфозом в чотири стадії: яйця, личинки, лялечки та імаго. Цикл розвитку, залежно від виду, від 8 діб до місяця. Для мух характерною особливістю є надзвичайна плодючість. За період свого життя самки відкладають яйця понад шість разів, в кожній кладці при цьому в середньому 100 яєць. Масова поява мух на об'єктах птахівництва відбувається у квітні-травні, а пік чисельності припадає на літній період та початок осені. Зимівля мух проходить в стадіях імаго, личинки та лялечки. Навесні, з настанням постійних температур близько 10-14⁰С, комахи виходять із зимового анабіозу, а за 15-18⁰С – дають життя новим генераціям. Тривалість життя мух за низьких температур подовжується. В температурних проміжках від 0 до 7⁰С тривалість життя становить близько 7 міс. В зазначених температурних режимах мухи досить легко перезимовують. Відкладення яєць самками проходить у ті субстрати, де здійснюватиметься розвиток личинки. Яйця мух мають біле забарвлення, видовжено-овальні, сигаретоподібної форми, довжиною близько 1 мм [1-3]. Для переважної більшості синантропних мух характерною особливістю є високий ступінь термофільності: їх колонії відмічають на освітлених поверхнях з різноманітними теплими впливами. Вони легко можуть переміщатися на віддаль понад 5 км, але зазвичай не відлітають далеко від місць виплоду. Серед мух значна кількість видів є кровосисними. Кровосисні комахи здійснюють механічне пошкодження шкіри хітинізованими утвореннями та всотують кров хоботком [1-3, 5]. Залежно від переважаючого середовища мешкання, мух поділяють на чотири основних групи: найпоширеніші види, ареалом розселення яких є тваринницькі приміщення, зокрема і об'єкти птахівництва: кімнатна муха (*Musca domestica*), мала кімнатна муха (*Fannia canicularus*), осіння жигалка (*Stomoxys calcitrans*). Представлені види є космополітами, переносниками низки інфекційних та інвазійних захворювань людей тварин. Кімнатна муха розмножується на всіх видах органічних субстратів, крім трупів тварин. Найпоширеніші види, ареалом розселення яких, крім тваринницьких об'єктів, є м'ясопереробні підприємства:

сині падеві мухи (*Calliphora uralensis*), зелені падеві мухи, сині м'ясні (*Calliphora vicina*), зелені м'ясні (*Lucilia sericata*) та домові мухи (*Muscina stabulans*). В місцях випасання тварин найпоширенішими є наступні види кровосисних мух: мала коров'яча жигалка (*Lyperosia irritans*), осіння жигалка (*Stomoxys calcitrans*), коров'яча жигалка (*Haematobia stimulans*), кон'яча жигалка (*Haematobia atripalpis*) та лижучі – польова муха (*Musca autumnalis*), мала гнойова (*Musca vitripennis*). Мухи, які викликають міази («зачервлення» ран): вольфартова муха (*Wohlfahrtia magnifica*) [1, 2, 4].

Біолого-екологічні властивості комах із кожної з вищепредставлених груп є відмінними. Виплоджування кімнатної мухи, осінньої жигалки, малої кімнатної мухи відбувається в основному в гноївці, посліді птиці, силосі, субстратах рослинного і тваринного походження, які розкладаються. Пасовищні мухи розвиваються лише у фекаліях тварин на пасовищі. Розвиток личинок м'ясних мух проходить у трупах тварин, боєнських відходах, м'ясі. Вольфартова муха живиться нектаром, але її личинкова стадія паразитує в ранах тварин, а лялечки розвиваються у ґрунті [1-4].

Згідно останніх даних вітчизняних науковців та власних досліджень, у тваринницьких агробіоценозах лісостепової зони України впродовж весняно-осіннього період паразитує близько 30 видів зоофільних мух. Найчисельнішими є популяції: *Musca domestica*, *Stomoxys calcitrans* та *Musca autumnalis*, масова частка представників даних видів становила близько 90 % всіх наявних видів мух [4, 5]. Дезінсекція є важливою ланкою в системі профілактичних та ветеринарно-санітарних заходів, які систематично здійснюються на будь-яких об'єктах птахівництва. Якщо на території об'єкта є не знешкодженими місця виплоду мух, знизити популяцію комах досить проблематично, особливо в умовах промислового комплексу. Завжди слід пам'ятати, що близько 20 % популяції комах припадає на імагінальну стадію, в той час як 80 % – фази лялечки, личинки та яйця, які все ж таки важче помітити, ніж літаючі імаго. При проведенні винищувальних заходів необхідно максимально намагатися знищити імагінальну стадію, але не слід забувати те, що личинки, які вийшли з

яєць та у фазі линьки, при переході з однією стадії в іншу, проявляють найвищу чутливість до інсектицидних засобів [4-6]. Ефективна дезінсекція в умовах промислового виробництва, не можлива без використання хімічного методу. За низького ступеня заселення двокрилими комахами тваринницького агробіоценозу, інсектициди використовують лише у місцях їх масового накопичення, в той час як за високого ступеня чисельності популяцій комах в господарстві, проводять обробку підлоги, стін, стелі, вікон тощо. За використання будь-яких інсектицидних засобів не слід забувати про систематичну їх ротацію, оскільки тривале використання препаратів з аналогічними діючими речовинами призводить до появи у комах крос-резистентності. Для успішного проведення дезінсекції обов'язковою умовою є комплексне поєднання усіх існуючих наразі методів та засобів профілактики та боротьби з ентомозами.

Література

1. Поляков В. А. Ветеринарная энтомология и арахнология / Поляков В. А., Узаков У. Я., Веселкин Г. А. – Москва: Агропроиздат, 1990. – 239 с.
2. Основи паразитології / Корж О.П., Н.І. Лебедєва. Н.В. Воронова, В.В. Горбань. – Суми: Університетська книга, 2009. – С. 191-206.
3. Секретарюк К. В. Основи екологічної зоопаразитології / К. В. Секретарюк, О. А. Сварчевський. – Львів: Манускрипт, 2007. – С. 239-299.
4. Машкей А. М. Зоофільні мухи лісостепової зони України та розробка екологічно безпечних методів боротьби з ними: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. вет. наук: спец. 16.00.11. "Паразитологія та гельмінтологія" / А. М. Машкей // – Харків, 2002. – 20 с.
5. Зайцева Л. Д. Вивчення впливу інсектицидів на стан здоров'я тварин / Л. Д. Зайцева, Т. В. Білецька // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини: Зб. наук. праць ХЗВІ. – Харків, 2001. – С. 102-103.
6. Кудрявцев В. Е. Эффективность аэрозолей требола против мух / В.Е. Кудрявцев // Ветеринария. – 2001. – № 3. – С. 31-33.